

Skrivet av malarmaster , Målarmästare Ulf Larsson, Vislanda

Linoljefärg.

Använt sedan medeltiden både inom konst och husbyggnation.

Allmänt om linolja : Det är linväxtens frö som pressas till olja. Den bästa oljan kommer från kallpressade frön men för att få ut mesta möjliga oljemängd kan den också varmpressas. Den senare får en mycket gulare kulör och lämpar sig sämre till färgtillverkning.

Linolja delas in i två grupper, rå och kokt linolja. De har lite olika egenskaper.

Rå linolja kommer direkt från pressen. Torkprocessen (oxideringen) är betydligt längre än kokt. Fördelen är dock att den tränger in längre i trävirke pga små molekyler samt att den vid iblandning i utefärg ger en något flexiblare yta. Dock förlängs torktiden väsentligt vid iblandning.

Kokt linolja .Rå Linolja upphettas till ungefär 70 grader. Det förändrar molekylsammansättningen samt påskyndar oxidering.

Den kokta oljan är lite gulare till färgen än rå. Kokt linolja är det som används till färgtillverkning ihop med pigment.

Att tillverka egen färg går utmärkt, dock bör man ha utrustning för att riva pigmenten. Man behöver en löpare (oftast av glas) och en slät skiva, metall eller av härdat glas. (hittas oftast i som hylla i ett kylskåp) Löparen finns att köpa i en konstnärsbutik.

Färgtillverkningen går till så att man tar torra pigment (pulverform) lägger lite på glasskivan, häller på en liten mängd kokt linolja och med hjälp av löparen genom cirkelrörelse blandar dessa. Då krossas pigmenten ytterligare och blandas med oljan. När operationen är utförd skrapas blandningen som bör vara tjock ner i en tomburk, kallas nu för pasta. Sedan börjar man om processen med en ny blandning på glasskivan.

När burken är halv med pasta häller man i kokt linolja under omrörning tills färgen har rätt konsistens för målning.

Denna metod lämpar sig bäst om man bara skall ha mindre mängd färg, upp till 2-3 liter. Metoden är tidsödande.

På fabrik görs denna process med hjälp av valsverk.

Det går att blanda fram olika kulörer genom att antingen blanda pigmenten torra (krävs utprövat recept) eller att blanda färdiga färger med varandra. Det senare är både lättast och vanligast.

Målningsmetod. Linoljefärg måste målas i tunna lager annars blir resultatet fult då tjocka lager veckar sig och blir skrynkliga. Det beror på oxidationsprocessen som gör att färglagret växer, blir tjockare. Det gäller alltså att stryka på ett tunt lager så att det torkar rätt igenom med en gång. Verktyg är rundpenslar och moddlare i olika storlekar.

Jag skall nu beskriva hur man målar trä utvändigt t.ex fasad med den metod som var förhärskande innan 1940.

Trärens fasad: Allt virke grundas med en halvolja, hälften kokt linolja, hälften balsamterpentin. Låt torka över natt.

Första strykningen görs med färdig färg spädd med 20% balsamterpentin (2 dl terpentin till en liter färg). Torka minst två dygn.

Mellanstrykningen utförs med färg spädd med 10 % terpentin (1 dl till 1 liter färg). Torka minst två dygn.

Färdigstrykning görs med färg direkt från burk.

Tidigare målade fasader skall ommålas. Skrapa upp allt löst, tvätta fasaden. Låt torka.

Trärens ytor grundas med halvolja samt grundmålas enl. ovan.

Är fasaden sliten och med småsprickor utförs en mellanstrykning på hela fasaden.

Därefter en färdigstrykning.

Är fasaden i gott skick räcker det oftast med en färdigstrykning.

Tips: Är fasaden i gott skick och målade senast inom en 7-8 års period kan det räcka med att stryka ett lager kokt linolja,

(utan pigment i) . Det återställer glans och kulör till originalet.

Underhåll: En målning av en trärens fasad enl. metoden ovan håller minst 50 år. Dock tappas fasaden glans och kanske även kulör med tiden.

Man kan efter 6-8 år stryka fasaden med ren kokt linolja för att återfå det som förlorats, samtidigt tittar man efter så inga skador uppstått.

Vart 10 år bör man titta över fasaden, småskador skrapas upp o bättras och oftast räcker det med en färdigstrykning över hela ytan.

Efter 50 år bör man dock vara uppmärksam på krackeleringar o dyl som uppkommer pga att den första målningen nu oxiderat så pass att den ger upp. Då får man börja med en ny 50 års cykel, dvs man tvingas skrapa ner fasaden till trärent och börja om.

Lite förklaringar:

Linolja torkar genom oxidering, dvs oljan tar upp syre. En process som pågår tills oljan förvandlas till ett vitt pulver, brukar ta ca 100 år.

Spädning av linolja görs endast med balsamterpentin. Lacknafta/alifatnafta stör oxideringsprocessen och fördröjer torktiden.

De är dessutom petroleumprodukter och inte miljövänliga.

Balsamterpentin ger nervskador vid långvarigt bruk, bör därför endast användas utomhus.

Vid invändig målning utförs samtlig målning med färg direkt ur burk, detta av arbetsmiljöskäl.

Vanliga frågor: Varför skall färgen spädas?

Linoljefärg måste målas från en mager grund till en fet, dvs det översta lagret är ren linolja/pigment. Lagren under måste vara magrare dvs spädda med det magraste i botten. Detta pga vidhäftningsproblem mellan lagren, en mager färg fäster inte ovanpå en fet blandning.

Den kommer med tiden att krackelera, flagna eller ge upphov till blåsor.

Varför kan jag inte späda, med linolja?

Därför att adderar du linolja till en färdig färg blir den fetare, du späder visserligen ut mängden pigment vilket gör färgen mer lättstruken men den kommer alltså att innehålla mer linolja än den färdiga färgen vilket leder till problem. Se ovanstående fråga.

Alkydoljefärg.

Denna färgtyp togs fram på sent trettiotal som ersättning för linoljefärg som blev en bristvara under kriget.

Bindemedlet är en ester, dvs tallolja som reagerat med en alkohol.

Fördelen med färgtypen är torktiden, lättstruken, håller kulör o glans lite längre än linoljefärg.

Nackdelen är att den blir spröd och åldras mycket fortare än en linolja. En alkydoljefärg har en livslängd på max 20 år medan en linoljefärg håller upp till 75-100 år. Alkydoljefärgen krackelera dessutom och ger därmed problem vid ommålningar.

Färgtypen finns fortfarande på marknaden och är det alternativ som står närmast till efter linoljefärg.

Moderna oljefärger. Vattenbaserade och innehåller oftast akryl eller akrylat i blandning med alkydolja. Ger upphov till rötproblem på träfasader och skall alltså inte användas på trä.

Svagheten i dessa är att plastfärgen (akryl,akrylat) inte stoppar vatten utan släpper igenom det.

Därför krävs att man grundmålar med en ren alkydfärg för att ha ett fuktstoppande skikt.

Dock är livslängden på alkydskiktet alldeles för kort vilket på sikt ger upphov till de stora rötskador som kommer.

En träfasad målad med detta system håller sällan mer än 20-25 år innan fasadbyte krävs.

Detta ihop med den kemikalieblandning som finns i burken gör denna färgtyp till den minst miljövänliga.